

lich bin ich” — bújja széles karmozdulatokkal Básti Julinak, s a szerepe szerinti gyakori német beszédet szándékosan iskolás kiejtéssel használja. Míg Gáspár a gesztusokra, a koreografikus mozdulatokra építi a figurát, addig Dörner György Žazić csendőrtizedes alakjában első-sorban a szemével játszik. A Tonkát alakító Szirtes Ági használja a legtöbb konvencionális megoldást. A szubretti szerepkörben az alak ledérségét vérbő természetét emeli ki, de hiányzik játékából a karakter eltávolítása, a parodisztikus vonások felvázolása. Balkay Géának jutott a legkisebb szerep: Gilotinié Gile csendőrkapitány alakjában, de azért ő is remek paródiáját adja a hatalom képviselőjének, aki a darab epilógusa szerint „igazságot oszt” a bűnügyben, és megszerzi magának Anikát.

A *Galócza* — alcíme szerint — énekes komédia lövöldözéssel és gyilkossággal. Benedek Miklósnak és munkatársainak produkciója vérbeli színház, stílusremeklés, kiváló szórakozás. A budapesti Katona József Színház *Galócza* előadása — ellentétben a darab címének utalásszerűen megjelenő gyilkosgalóccával — nem méreg, hanem gyógyír, lappangási ideje pedig egyáltalán nincsen: kedvező hatása azonnali.

P. MÜLLER Péter (Pécs)

TELEVÍZIÓ

SZÁMONKÉRÉS VAGY ÉLETRAJZFÖLMONDÁS?

Nyilván nincs író a világon, akitől ne lehetne számon kérni, miért nem alkotott többet és jobbat, miért nem gazdagabb életműve. És valóban nincs! Csakhogy ez annyira magától értetődik, hogy szinte közhely. S vajon mit várhatunk egy ilyen közhelyszerű tételre épült televíziós sorozattól?

Miodrag Đurđević forgatókönyvíró és Aleksandar Đorđević rendező a történelem ítélőszéke elé idézte a szerb romantika és realizmus nagyjait, a költő Đura Jakšićot és Laza Kostićot, valamint a novellista Laza Lazarevićet és a vígjátékíró Nušićot, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy mi, a tárgyalás kimenetele felől érdeklődők jobban megértsük s megismerjük a „törvény” elé idézett írók alkotásait. Csakhogy sem a „vádlok”, sem a „védlők” elsősorban nem az írói opust vették célba, hanem az embert, többnyire az életrajzban turkálva, ahelyett, hogy a szövegekről vitatkoztak volna. De bármennyire hasznosak, sőt néha fontosak is lehetnek az írói életrajz vonatkozásai, nem biztos, hogy mindig éppen azon keresztül jutunk közelebb az írott szó lényegéhez. S valóban, a magánélet a szóban forgó írók esetében sem túl sok fogódzót kínált. Költészete vagy festészete szempontjából aligha jelent bármit is Đura Jakšić hányatott éle-

te, mint ahogy az irodalom oldaláról közelítve teljesen mellékes, megnyit kocsfázott, elhanyagolta-e családját. Kudarcait magyarázni ilyesmivel? Ezzel a logikával föltételezhetnénk azt is, hogy józan életmóddal, idillikus családi harmónia esetén egy jó verset sem ír. Ugyanígy lényegtelen, hogy Laza Lazarević többre becsülte a királyi udvari orvosi státusát, mint saját írói rangját.

A sorozat legfőbb fogyatékosága, hogy pletykaszínű tényeket vesz komolyan, úgy állítva be őket, mintha hatásuk lett volna az író munkásságára. Ezáltal a sorozat ellaposította, mellékvágányra terelte a problémákat. Gondoljunk csak olyan banális jelenetekre, mint, mondjuk, Jakšić lányainak, majd feleségének a megjelenése a bírósági tárgyaláson, hogy körülrajongják bohém természetű apjukat. A „tanúk” felvontatása is leginkább teátrális, pátoszos, mintha meg akarták volna szépiteni a múltat. A „vád” képviselőinek már-már krónikus inszisztálása a több jó irodalmi alkotáson, legalább annyira visszataszító volt, mint az a refrénszerű megállapítás, miszerint valamennyien elherdálták tehetségüket, többre lettek volna képesek. A tárgyalás végén persze bebizonyosodott, hogy egyikük sem hagyott torzót maga mögött, tehetségük, tudásuk legjavát adták.

Talán ennyiből is kitetszik, az ötlet, hogy több mint egy évszázados távolságból „bíróság elé” idézzék a „vádlottakat” — bár nem új televíziózásunk történetében sem —, még elfogadható lenne, ha ezen a képzeletbeli tárgyaláson nemcsak az életrajzban eligazodni kívánó „jogászok” ülnek, hanem ítések is, akik a mai kritikai gondolkodás mérlegére teszik a művet, s megkísérlik lemérni azt, vitát nyitva mindenekelőtt arról, hogy időközben nyert-e, avagy veszített fajsúlyából az opus, s ha igen, miért.

A sorozat készítőinek elsősorban azt kellett volna tisztáznuk, hogy író esetében a mű a valóság, és nem fordítva. És a kritika számára mindig ez megközelíthető és mérhető. Az irodalmi mű és az élet viszonya maradt ki jobbára a sorozatból, amely akkor volt hiteles, amikor ezt fellelhetjük benne. Gondoljunk csak a Laza Kostić és Zmaj minden szempontból izgalmas találkozását felelevenítő részletre, amelyben az előbbi a költészet európaisága, a másik pedig a nemzeti színezet mellett foglal állást. Itt nemcsak két költő vitájáról volt szó, hanem a költészetről alkotott nézetek csaptak össze, felvetve máig megválaszolatlan kérdéseket is. Tartalmasnak éreztük a *Sváb lány* című elbeszélés közép-európai szellemiségének tükrében a Lazarević gondolkodásmódjára vonatkozó érvelést, és Nušić emberi magatartásának párhuzamait író munkásságával. Csakhogy mindez kevésnek bizonyult ahhoz, amit egy négyrészes sorozattól vártunk. Az alakítások közül is csak Ljuba Tadić kímért és bölcs Laza Kostića volt igazán jó, s Miodrag Petrović nem esetlen, hanem egyenes tartású Nušić-megjelenítésének voltak hiteles percei.

A DIVATJELENSÉGEKRŐL

Slobodan Šnajder tévéjátéka, a *Mennyországot*, azonnal egy éjjel történetébe próbálja sűríteni egész háború utáni valóságunkat. És ezzel többet markol, mint amennyit jól meg tud ragadni. Igaz, az író szándéka nem is annyira a mélyenszántó gondolatok kifejtése volt, hanem inkább az, hogy hol kritikai, hol meg ironikus hangvétellel adjon rálátást közelmúltunk társadalmi-emberi jelenségeire. Ezért bizonyos távolságot tart, messzebről szemlélődik, inkább a dolgok külső jeleire figyel, mintsem a belső mozgatóerőkre. De ilyképpen az utalás szintjén marad, s a sok nehezen megfeythető metafora és allúzió meg zavarossá is teszi e tévéjátékot.

Az indítás ígéretes. Šnajder jó szituációt és hangulatot teremt mindahhoz, amit mondani kíván. A nagyvárosi áruház fiatal portása árveszi az éjjeli ügyeletet, ellenőrző sétája nyomán pedig meglát egy kirakat előtt bémészködő lányt, beinvitálja, hogy aztán kezdődjön a játék. A játék, amelyben a szerző visszavisz bennünket közvetlenül a fősza badulás utáni évekbe, hogy onnan indulva, számtalan állomáson meg megállva jusson el mai valóságunkhoz. A fiatal pár az éj leple alatt, de az áruház fényáradatában (a mindent regisztráló, beépített kamerák radarszemei előtt) különös „éjjeli ügyeletet” tart, első sorban múltunk fölött. Eljártsszák az újjáépítés lelkes időszakát, a nélkülözés éveit, majd elvisznek bennünket a szellemi és politikai „oldódás” időszakába; beáramlanak a külföldi hatások, s jön az a kor, a jelen, amelyre a tévéjáték metaforikus címe is utal. De a jólétben dúskálás is csak egy állomás...

A rendező, Haris Pašović önfelédten játszatja a fiatalokat, de ez a különös játék csak azért is zavaros, mert úgy érezzük, hogy a tévéjátékban, főleg az ironikus jelenetekben sok a túlkapas, sőt a hatásvadászás. A szülési és zabálási jelenet agresszivitásában már-már minden mértéket felülmúl, szándékolt gusztustalansága önmaga ellen fordul. Mintha ezek a fogyasztói mentalitás fölött gúnyolódó jelenetlapocskák végül nem állnának össze igazi mozaikká, mintha az egész örült tempójú tévéjátéknak csak kismillió expozíciója és ugyanannyi befejezése lenne, anélkül, hogy be is fejeződne.

Slobodan Šnajder és Haris Pašović merész vállalkozásba fogott, emberi, társadalmi aktualításra törekedett, de csak egyetlen ötletet variált a végkimerülésig, s ebben Željko Hrs és Aleksandar Ilić személyében olyan lelkes színészeket találtak, akik önfeláldozóan segítették őket.

Tévéjátékuk mégsem több felszíni kapirgálásnál.